

Euroopa Liidu välissuhted

Euroopa Liidu (EL) välissuhted on oluline küsimus, sest maailm muutub aina pisemaks ning kõik, mis mujal toimub, mõjutab ka ELi. Välissuhete ülevaate puhul on oluline pidada silmas seda, mis on paberil kirjas ning mis on reaalsed suhted erinevate piirkondadega, sest mõlemad mõjutavad üksteist ja seeläbi ka meid.

Euroopa ühtse välispoliitika taust on pärit juba Teise Maailmasõja lõpust, kui alustati ühtset Euroopa koostööd. Tol hetkel Euroopa tähendas Lääne-Euroopat ning seega tehti koostööd ka just Lääne-Euroopa riikide vahel. Loodi ka Lääne-Euroopa Liit (WEU), mis pidi tegelema eelkõige kaitseküsimustega. Euroopa majandust edendavad ühendused (tulevane Euroopa Liit) muu integratsiooni kõrval välispoliitikale tähelepanu ei pööranud. Lisaks WEUle tegeles sellega ka NATO, seega kõik vajalik oli kaetud. Maailmas toimuv ei olnud Euroopa Ühenduse huviorbiidis ning eelkõige tegeleti majandusküsimustega. Ajapikku see siiski muutus, kui üldine integratsioon kandus majandusest poliitikasse.

Esimesed reaalsed sammud astuti seoses Euroopa Liidu loomisega ning sammas-süsteemi loomisega. Amsterdami lepe lõi Ühise välis- ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja ametikoha, mis pidi sisuliselt olema Euroopa Liidu väliminister. Pikka aega pidas seda ametit Javier Solana (1999-2009), kes enne seda oli olnud NATO peasekretär. EL väliministri ülesandeks oli koordineerida kogu välipoliitilist tegevust ning üritada riike selles valdkonnas ühendada. See oli keeruline, sest loodud sammas-süsteemis moodustas välispoliitika teise samba, mis ei olnud väga rahvusülene, st riigid said palju ise otsustada. See tähendas, et kuni 2009 oli Euroopa Liidul realselt 12-27 erinevat välispoliitikat. Sellises olukorras on raske saavutada üksmeelt ning teiste muudatustega koos üritati ka seda probleemi lahendada Lissaboni leppega.

Euroopa Liidu ühine välispoliitika aastal 2011

Enne sisulise ülevaate juurde minemist on oluline teada ametlikku olukorda ehk mida määrab dokumentatsioon. Euroopa Liidu välispoliitika aluseks on Euroopa ühine välis- ja julgeolekupoliitika (ÜVJP), mis loodi 1993. aastal Maastrichti leppega. Sellele on lisandunud 2003. aasta Euroopa Liidu julgeolekustrategia ning hilisemalt Lissaboni leppe tehnilised muudatused. ÜVJP üks oluline osa on ka Euroopa ühine julgeoleku- ja kaitsepoliitika, mille raames on siiani olnud umbes 20 erinevat tsiviil- ja sõjaväemissiooni. ÜVJP eesmärk on

edastada Euroopa Liidu ühine välispoliitiline seisukoht küsimustes, milles on liikmed kokku leppinud, mõjutada Liitu puudutavaid välisküsimusi, toetada demokraatia ja õigusriigi arengut eri paigus, tugevdada rahvusvahelist julgeolekut jne. ÜVJP eelduseks on algusest peale olnud riikide üksmeel, mida on raske saavutada. Iraagi sõja küsimus 2003. aastal oli üks näide sellest, kus Euroopa riigid ei jõudnudki üksmeelele selles osas, kas toetada USA-d invasioonis või mitte.

Välispoliitika ühtsust üritati muuta Lissaboni leppega ning selle nimel viidi sisse mitmeid muudatusi. Esimene neist puudutas ametikohti, Euroopa Liidu välisministri postile liideti enne Komisjonis naabrite ja välissuhetega tegelenud komisjonäri ametikoht ning uus välisminister pidi olema koos loodud Euroopa Liidu presidendiga Euroopa ametlik nägu väljapoole. Esimesena valiti uuele kohale Catherine Ashton.

Uue leppega muudeti ka teisi asju välis- ja julgeolekupoliitika kujundamises. Eelkõige sooviti keskenduda välispoliitilistes otsustes Euroopa Liidule ning vähendada liikmesriikide võimu. Otsese poliitikategemisega tegelevad peale kõrgema esindaja ka Euroopa Ülemkogu, kõrgem esindaja tegeleb Eriliste Esindajate Koguga, kes tegelevad maailma eri paigus eri küsimustega. Lisaks on olemas taustorganeid, mis tegelevad kaitsepoliitika välja töötamise ning teadmiste suurendamisega. Näiteks Euroopa Julgeoleku-uuringute instituut, Euroopa Kaitseagentuur ja Euroopa Liidu Satelliidikeskus. Üldiselt on välis- ja kaitsepoliitika jätkuvalt liikmete otsustada ning kuna eriti kokkuleppele ei saada, ei ole Euroopa Liidul reaalsuses ka toimivat välipoliitikat.

Euroopa Liidu suhted suurte riikidega

Kuigi Euroopa Liidul ei ole toimivat välispoliitikat, tasub siiski vaadata, millised on ELi suhted erinevate suuremate ja väiksemate riikidega. Suurtest riikidest on Euroopa Liidu jaoks kõige olulisemad Ameerika Ühendriigid, Venemaa, Hiina ja India.

Ameerika Ühendriigid

Euroopa Liidu jaoks on USA väga oluline partner, transatlantilised suhted on olnud prioriteet Ühenduse loomisest saadik ning selles valdkonnas tegutsemisega ka jätkatakse. Olulised ühised punktid on energia, julgeolek ning maailma mured. Euroopa ja USA on nii-öelda läänemaailma liitlased.

Suhted kahe poole vahel pole alati olnud roosilised ning on ette tulnud keerulisi olukordi. Kõige valulisem neist oli Iraagi invasioon 2003. aastal, kui kaks Euroopa suurriiki, Saksamaa ja Prantsusmaa, olid USA ettepaneku vastu. Sellel hetkel oli väga selgelt näha, et Euroopal ei ole ühist välispoliitikat, sest mitmed teised Euroopa Liidu liikmed toetasid USAd ning osalesid invasioonis. Näiteks Suurbritannia ja Hispaania, lisaks avaldasid toetust ka sel hetkel veel mitte liitunud Ida-Euroopa riigid. On ka teisi küsimusi Araabias, mille suhtes on USA ja Euroopa erineval arvamusel, USA toetab Iisraeli, Prantsusmaa aga väga tugevalt Palestiinat ning see erinevus on viinud mitmete lahkavõtmusteni. Euroopa Liit ei tunneta ka Iraani ohtu nii tugevalt kui USA, seega Lähis-Ida küsimused on USA-Euroopa suhetele üheks keerulisemaks kohaks.

USA on Euroopa jaoks mitmeti oluline. Eelkõige mängib siin rolli USA majanduslik ja sõjaline võimsus. USA ja Euroopa majandussuhted on kasulikud mõlemale poolele, kaubavahetus ning seotud finantsturud on oluline osa Euroopa edust. Teine aspekt puudutab Euroopa kaitsevõimet, mida eriti ei ole. Euroopa Liidul ei ole oma sõjaväge ning ainuke võimalus midagi ühiselt saavutada on läbi NATO ja USA. Euroopa Liit pakub omalt poolt erinevate liikmete liitlasi ning diplomaatilist abi. Kokkuvõttes on USA ja Euroopa suhted head, väikeste viperustega.

Hiina

Hiina on maailma tõusev täht, seda nii majanduses kui ka julgeolekualaselt. Hiina kasvav majandus pakub Euroopa toodangule turgu ning vastupidi, toodab Euroopa turule mitmeid vajalikke asju. Hiina ja Euroopa ametlikud läbikäimised on liikmesriigiti vähem erinevad, üldiselt on suhted kõikide riikidega sarnased, põhinedes eelkõige majandusel.

Hiina ja Euroopa suhteid mõjutab väga tugevalt üks oluline küsimus, inimõigused. Hiina ei ole demokraatlik riik ning seal leiab aset mitmeid inimõiguste rikkumisi iga päev. Euroopa Liit on selles küsimuses Hiinale juba pikemat aega survet avaldanud ning teeb seda ka edaspidi. Siiski on suhted väga tugevalt mõjutatud Euroopa majandushuvidest, mistõttu ei ole Hiina inimõiguste küsimused alati kõige olulisem teema Euroopa Liidu – Hiina suhetes.

India

Sarnaselt Hiinale on India üks tõusev täht maailmas. Majanduse ja populatsiooni kiire kasv tekitab huvi nii ELi liikmesriikides kui ka liidus endas. Euroopa Liit sooviks Indiaga

suhelda otse, avaldada mõju ning pidada läbirääkimisi. India ise on huvitatud pigem suhtlemast liikmesriikidega eraldi ning seega Euroopa Liit tunneb ennast aeg-ajalt kõrvalejäetuna.

Euroopa huvi India vastu tõenäoliselt lähiaastatel ei kahane, vaid ainult kasvab. India pakub tööjõudu ja turgu nagu Hiina, lisaks sealne kapital. Samas, ELi ja India suhtel on ka teine aspekt, üks probleem. India ja Pakistan on olnud sõjajalal sellest saadik kui kaks riiki lahutati ning nende tuumarelvad on eelkõige vastastikkuseks kaitseks. Euroopa Liit soovib omada häid suhteid ka Pakistaniga ning lisaks üritab vahendada kahe riigi omavahelisi kõnelusi. See omakorda tekitab juurde pingeid ning ei too kasu Euroopa ja India suhetele.

Venemaa Föderatsioon

Venemaa on ELi kõige suurem naaber ja üks olulisemaid kaubanduspartnereid. Venemaa pakub Euroopale müüa energiat erineval kujul, Euroopal on raha seda osta. Lisaks on tekkinud palju küsimusi seoses vastastikkuse toetusega erinevates rahvusvahelistes küsimustes. Kui mõlemad pooled on samal arvamusel mingi sündmuse osas, on see rahvusvahelisel tasandil väga oluline aspekt.

Suhted Venemaaga ei ole aga lihtsad ja mitte alati positiivsed. Euroopa suurim huvi Venemaal on maagaas, kuid selle toimetamine Euroopasse on keeruline. Gaasijuhe läbib mitmeid riike, kellel on omad arvamused ja huvid. Venemaa huvi on gaasi müüa võimalikult kallilt ning samal ajal kindlustada head suhted Euroopa Liiduga. Laias laastus on see ka õnnestunud, paljud Euroopa Liidu riigid on Venemaa suhtes positiivselt meelestatud.

Euroopa ja Venemaa suhteprobleemid saab kokku võtta kolme valdkonnaga: demokraatia ja inimõigused Venemaal; energiaküsimused ja endised Nõukogude Liidu liikmesriigid tänapäevaste Euroopa Liidu liikmesriikidena. Euroopa Liit on Venemaad palju kritiseerinud seoses väheste vabadustega ning demokraatia pärssimisega. Venemaa mitmed probleemid on leidnud Euroopas laia vastukaja, näiteks Anna Politkovskaja (ja teiste ajakirjanike) mõrvad, suurärimees Hodorovski vangistamine ning muud sellised juhtumid. Lisaks kurjustab Euroopa Liit Venemaaga ka energia osas, soovides madalamat hinda ja kindlust, et gaasi kadumine ei ole võimalik. Kõige suurem tüliõun on Euroopa ja Venemaa vahel aga seotud endiste NSVLi liikmetega. Mõned riigid on vahepeal liitunud Euroopa Liiduga (näiteks Balti riigid), kes nüüd aktiivselt tegutsevad Euroopas Venemaa küsimusega. Paljud on aga veel ukse taga ning näiteks Gruusia ja Ukraina probleemid on aktuaalsed mõlemal pool.

Euroopa riikidel on Venemaast erinevad arusaamad ning see kandub ka liidu otsustuskogudesse, mõned riigid on negatiivsemad ja mõned positiivsemad. Siinkohal annab väga tunda, et riigid ei saa omavahel kokkuleppele ning ametlikku seisukohta Venemaa tegevuse osas ei ole.

Euroopa Liit ja naabrid

Mitmed Euroopa Liidu naabrid on potentsiaalsed liikmed, neist osad on juba huvi tundnud liitumise vastu ning teinud esimesed sammud liitumise suunas, neist selle peatüki all juttu ei tule. Euroopa Liidu suhted teiste naabritega jagunevad laias laastus kaheks: ida ja lõuna. Mõlemaid mõjutab Naabruspoliitika, millel on kolm alagruppeeringut: idapartnerlus, Vahemere koostöö ja Musta mere sünergia. Kõik kolm on lähedalt seotud ka Euroopa Liidu siseste regionaalse koostöö projektidega.

Idapartnerlus iseloomustab väga hästi idapiiril toimuvat. Alguse saanud 2009. aastal, võtab see kokku suhted erinevate Euroopast itta jäävate riikidega. Idapartnerluses ei osale Venemaa, sest ta on selleks enda sõnul liiga suur ning tõenäoliselt on see ka õige. See ei takista teda mõjutamast teisi, kes osalevad. Idapartnerluses osaleb kuus naabrit või muidu lähedast riiki: Moldova, Valgevene, Ukraina, Armeenia, Gruusia ja Aserbaidžaan. Kõik on rohkem või vähem Venemaaga seotud ning nende huvi Euroopa Liidu vastu on samuti erinev. Gruusia on näidanud üles huvi Euroopa Liiduga paremini läbi saada, enamus teistest on samuti pigem positiivsetes suhetes. Kõige keerulisem on olnud Valgevenega, kes soovib minna oma teed ning olla lähemal Venemaale. Euroopa Liit omalt poolt on samuti toetanud mõningaid riike rohkem kui teisi, taas Gruusia ja teised Kaukaasia riigid kui positiivsemad näited ning Valgevene kui keerulisem riik.

Vahemeri on sarnaselt Läänemerele saastunud, potentsiaalne oht ning ümbritsetud erinevatest riikidest. ELi esindavad muuhulgas Prantsusmaa ja Itaalia, kes sooviks koostööd suurendada (eelkõige Prantsusmaa) ning selle üks vahend ongi olnud Naabruspoliitika Vahemere osa. Varasemalt Barcelona protsessi nime kandnud poliitika on seotud kõigi Vahemere ääres olevate riikidega, aktiivselt osalevad EL liikmed, (peaaegu) kandidaadid ning näiteks Egiptus, Alžeeria, Iisrael, Liibanon, Jordaania, Maroko, Palestiina, Tuneesia, Süüria ja Liibüa. Taas on erinevate riikide suhtumine erinev, kuid regioonis on ka üks suur probleem. Mitmed osalejad ei tunnista ühe riigi, Iisraeli eksistentsi. See takistab koostöö arengut ning laias laastus pole ei regiooni parendamise ega mere puhastamiseks palju suudetud ära teha.

Must meri puudutab Euroopa Liitu vaid läbi kahe riigi, Bulgaaria ja Rumeenia. Siiski on see oluline ning EL osaleb piirkonna koostöös. Koostöös teiste piirnevate riikidega, kellest osad on ka partnerluse liikmed (Ukraina, Gruusia jne) on üritatud uut regionaalset koostöö projekti käima panna, kahjuks väga suuri edusamme siiani ei ole olnud.

Naabruspoliitikast rääkides ei tasu unustada selle põhilist eesmärki ning ka kriitikat. Poliitika laiem eesmärk Euroopa Liidu sõnul on parem koostöö naabritega, stabiilsus ja edu. Selle nimel on tehtud naabritele ka mitmeid ettekirjutusi ning mõjutatud neid läbi viima muudatusi, kasutades selleks toetusi ning muid finantsvahendeid. Poliitika kriitikute sõnul on tegemist lihtsalt Euroopa Liidu sooviga naabreid muuta endale sobivaks ning laiendada oma mõjujõudu piirkonnas. Võimalik, et mõlemad käsitlused on samaaegselt tõesed.

Euroopa Liit ja teised riigid ning organisatsioonid

Euroopa Liit suhtleb maailmas kõikide riikidega, paljudega neist küll läbi oma liikmesriikide. Eelkõige suuremate liikmesriikide mõju võib olla väga suur ning ajalooline pärand muudab mitmeid suhteid. Mitmel EL liikmesriigil on siiani suhted endiste kolooniatega Aasias, Aafrikas ja Lõuna-Ameerikas. Osaliselt seetõttu osaleb Euroopa Liit aktiivselt Aafrika abistamises, mida küll tihti kritiseeritakse kui ebaefektiivset ettevõtmist. Huvi Aafrika erinevate osade vastu põhineb ka teistel huvidel: mitmed konfliktid on viinud põgenike massideni, mis läbi Põhja-Aafrika jõuavad ka Lõuna-Euroopasse, liidul on aktiivne kaubavahetus paljude riikidega ning rolli mängib ka puhtinimlik aspekt, mida toetab Euroopa Liidu soov olla humaansuse lipukandja.

Euroopa Liidu mitmeid välispoliitilisi probleeme nagu sõjaväe puudumine ja Aafrika abi ebaõnnestumine selgitab tegelikult see, et liit dubleerib juba eksisteerivaid organisatsioone. Euroopa Liit alustas majandusühendusena ning alles hiljem on tekkinud huvi muude asjade vastu, kuid nende funktsioonide jaoks on juba teised organisatsioonid. Näiteks humanitaarabiga tegeleb ÜRO, kellel ei ole potentsiaalselt konfliktseid majandushuve. Enamus liidu liikmesriike on NATO liikmed, teised on vähemalt Euro-Atlandi partnerluse liikmed, seega sõjalised aspektid on kaetud juba NATOga. Ei ole küll selge, mis saaks, kui Euroopa Liit vajaks sõjaväge NATOlt, aga tekiks huvide konflikt (näiteks USA toetaks teist poolt), aga 2002. aastal allkirjastati *Berlin Plus* leping, mille järgi peaks NATO Euroopat aitama, kui tekib vajadus.

Kokkuvõte

Euroopa välispoliitika on võib-olla kõige igavam osa. Vajadus ühise välispoliitika järgi on suur ning potentsiaali maailmas korda saata on palju, kuid saavutusi on siiani olnud suhteliselt vähe. Suhted suurte riikidega on mõjutatud majandusest, suhted kõigi teistega taas majandusest, aga ka suurte liikmesriikide huvidest. Seega on keeruline oma välispoliitikat tekitada. Praegu keskendutakse pigem regionaalsele koostööle naabritega ning majandushuvide kaitsmisele mujal maailmas.

Arutelüküsimused

- Millised oleks kasud/probleemid ühise välispoliitika rakendamisel?
- Millised piirkonnad/riigid maailmas võiksid olla Euroopa jaoks prioriteetid?
- Kuidas sellesse kõigesse peaks suhtuma Eesti?

Lisamaterjale:

Ühine välis- ja julgeolekupoliitika ülevaade 2009:
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/ET_PESC%202009_web.pdf

Ülevaade Euroopa Liidu välispoliitikast:
<http://ec.europa.eu/publications/booklets/move/67/et.pdf>

Hea diagramm EL ja teiste Euroopa organisatsioonide kohta (kes kuulub kuhu)

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Supranational_European_Bodies.png